

Batı Avrupa Ülkelerinden Türkiye'ye Üniversite Eğitimi İçin**Gelen Türk Öğrencilerin Sosyal Bütünleşme Süreçleri**Nurtaç ERGÜN⁷³Sevgi ÇOBAN⁷⁴Birsen ŞAHİN KÜTÜK⁷⁵Gonca GÖKALP ALPASLAN⁷⁶**Özet**

Türkiye'den Batı Avrupa'ya kitlesel işçi göçü sonrasında Türklerin gittikleri ülkeyle bütünleşmeleri göç çalışmalarında önemli bir araştırma alanı olmuştur. 1980'li yıllardan itibaren Türkiye'ye tersine göçle ilgili çalışmalar yapılmıştır. Oldukça sınırlı olan bu çalışmalar daha çok göçmenlerin tersine göç kararları ve Türkiye'yle sosyal bütünleşmeleri hakkındadır. Bu çalışmada Avrupa'da yaşayan ve Türkiye'ye üniversite eğitimi için gelmiş üçüncü kuşak gençlerin, Türkiye'yle sosyal bütünleşmeleri ele alınmaktadır. Nitel yöntemin kullanıldığı araştırmada 27 kişiyle görüşme yapılmış, elde edilen veriler nvivo10 programında analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlarda öğrencilerin Türkiye'yle sosyal bütünleşmelerinde belirli kişilik özelliklerine sahip olmalarının, kültürel ve sosyal sermayenin önemli olduğu görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Uluslararası öğrenci göçü, sosyal bütünleşme, tersine göç, Batı Avrupa, Türkiye, Türk dili ve kültürü.

**Social Integration Process Of Turkish Students Who Come From Western Europe To Turkey
For University Education****Abstract**

After the mass migration of Labors from Turkey to Western Europe, integration has been an important area of the migration studies. Migrants have returned to the Turkey since the 1980s and researchers have investigated return migration. These works is about return migration decision and social integration of immigrants to Turkey. In this study, we investigated social integration process of the third generation who living in Europe and have come to Turkey for university education. The qualitative method was used in this study and interviews were conducted with 27 people. Data were analyzed at nvivo10 program. The results of the study showed those students' personality traits, cultural and social capitals are important for social integration to Turkey.

Key words: International student migration, social integration, return migration, Western Europe, Turkey, Turkish language and culture

⁷³ Arş. Gör. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

⁷⁴ Arş. Gör. Dr. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

⁷⁵ Doç. Dr. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, birsahin@hacettepe.edu.tr

⁷⁶ Doç. Dr. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Giriş

Modern toplumlarda göç ve göç çalışmaları her geçen gün daha da önem kazanmaktadır. Göç çalışmalarında önemli ve öncelikli çalışma alanlarından olan uyum ve bütünleşme ise göç çalışmalarında yıllar geçse de önemini yitirmeyen bir alandır; yeni toplumla bütünleşme ya da yaşanan sorunlar hakkında yapılan çok sayıda çalışma vardır. Son dönemde ekonomik ve siyasal nedenlerle sınırları sürekli değişen dünyada uluslararası işçi göçü ve ulusötesi göçün yanı sıra zorunlu göç, transit göç ve illegal göçte de ciddi artışlar yaşanmakta ve göç çalışmalarının konusu daha da genişlemektedir. Göç çalışmalarında, özellikle son yirmi yıldır çalışılan alanlardan biri de öğrenci hareketliliğidir. Araştırmalar, göçün uluslararası öğrencilerden meydana gelen yeni göçmen grupları oluşturduğunu göstermiştir. Bu öğrenciler, lise ve üniversite eğitimi için yurtdışına giden gençler ya da kısa değişim programları bağlamındaki öğrencilerdir. Çalışmalarda daha çok göç sürecine, gidilen ülkenin neresi olduğuna, hangi ülkelerin daha çok öğrenci çektiğine, hangi ülkelerin daha çok öğrenci gönderdiğine, bunun nedenlerine, motivasyon durumlarına ve başarılarına, öğrencilerin gittikleri ülkeyle sosyal entegrasyonlarına ve bu süreçteki güçlüklerle odaklanılmaktadır (Altbach, 2004; Andrade, 2006; Yağcı ve diğerleri, 2007).

Eğitim amacıyla gidilen ülkenin, göçmen çocukların anavatanları olması konusunda ise literatür oldukça kısıtlıdır. Az sayıdaki çalışmalarda istatistiksel olarak anavatanına geri dönüş türleri içinde eğitim amaçlı göç, geri dönüş göçü düşüncesi ve bu bağlamda eğitim amaçlı göç (Pusch ve Splitt, 2013; Şenyürekli ve Menjivar, 2012) konuları ele alınmıştır. Bu çalışmada ise Batı Avrupa'dan Türkiye'ye üniversite öğrenimi için gelen Türk gençlerin, geldikleri ülkeye yani Türkiye'yle sosyal bütünleşme süreçleri ele alınmaktadır. Nitel yöntem kapsamında yürütülen çalışmada temel amaç, anavatanda üniversite öğrenimi gören gençlerin anavatanları ile bütünleşmeleri sürecinin katılımcıların anlam dünyaları üzerinden saptanması oluşturmaktadır.

1. Göç ve Sosyal Bütünleşme

Disiplinlerarası bir çalışma konusu olan göç, araştırmacının bakış açısı ya da disiplini açısından farklı teorik ve metodolojik düzlemlerde gerçekleştirilmektedir. Göçün yaşanma nedeni, göç sonrası yeni ülkedeki yaşam, göçmenlerden beklentiler ve bu bağlamda bütünleşme süreçleri konuları ise göç çalışmalarında farklı bakış açılarıyla ele alınmıştır. Özellikle sosyal

bütünleşme konusunda dönemsel olarak farklı eğilimler olmuş ve kimi zaman asimilasyon, kimi zaman adaptasyon, kimi zaman entegrasyon kimi zaman da çokkültürlülük söylemi etrafında şekillenen akademik çalışmalar ve politik uygulamalar gerçekleşmiştir. Son yıllara kadar gelişmiş ülkelerin büyük kısmında çokkültürlülükten ve göçmenlerin bütünleşme süreçlerinden söz edilirken zamanla geri dönüşler yaşanmaya başlamıştır. Bunun en belirgin örneği Almanya ve Hollanda'da çifte vatandaşlık hakkının sınırlandırılması, ülkede kalmanın dil ve vatandaşlık sınavlarına bağlanması ve aile birleşiminin zorlaştırılmasıdır (Şahin, 2010). Gidilen ülkeyle bütünleşme konusunda oldukça geniş literatür vardır (Esser, 2000; Gelekçi ve Köse, 2009; Kaya ve Kentel, 2005; Küçükcan, 2011, Şahin, 2010; Şen, 2007). Bu çalışmalarda yeni gidilen ülkeye sosyal entegrasyonu kolaylaştıran ülkenin dilini öğrenme, gelir getirecek bir işte çalışma, gidilen toplumla iletişim sağlama, toplumsal kuralları benimseme gibi etkenler olduğu görülmüştür.

Göç konusundaki çalışmalarda literatürün bir kısmını ise geri dönüş göçü, niyeti ve geri dönenlerin anavatanları ile sosyal bütünleşmeleri oluşturmaktadır ve bu konudaki çalışmalar sayısal olarak daha sınırlıdır (Constant ve Massey, 2002; Durugönül, 2013; Pusch ve Splitt, 2013; Şenyürekli ve Menjivar, 2012).

Geri dönüş göçü ile ilgili çalışmalarda, geri dönüş nedeni olarak çocukların eğitimi (Kuruüzüm, 2002), Türkiye'de ticarete atılma isteği (Abadan Unat, 2006), etnik ayrımcılık ve yabancı düşmanlığı (Gitmez, 1983), iklim (Razum, Şahin ve Polit, 2005), evliliği yürütememe ve anavatanda evlilik yapma isteği (King ve Kılınç, 2014), etnik kimlik ve anavatana yapılan yatırım (Kanas ve Tubergen, 2014) gibi nedenler ortaya çıkmıştır. Geri dönenlerin ülkeleri ile yeniden sosyal bütünleşmeleri konusunda yapılan çalışmalar ise daha da kısıtlıdır. Bu çalışmalarda geri dönen göçmenlerin anavatanları ile sosyal bütünleşmelerinde dil ve kültürü bilmenin, sosyal çevrenin ve anavatanda yatırımlarının olmasının sosyal bütünleşmeyi kolaylaştırdığı belirlenmiştir. Yapılan çalışmalarda ayrıca okul çağında Türkiye'ye gelen çocuk ve gençlerin eğitim sistemine bütünleşme sorunları, dil sorunu, aileyle yaşanan kuşak çatışması, depresyon, kaygı ve benlik algısı gibi bireysel özelliklere bağlı durumların sosyal bütünleşmeyi zorlaştırdığı (Arıcı, 1987; Çetin ve Ercan, 2008; Hisli, 1986; Kuruüzüm, 2002; Lin, 2000; Özben, 1991; Tufan, 1985) ortaya konmuştur. Reynolds(2009)'ın İngiltere'den dönerek Jamaika'ya yerleşen ikinci kuşak göçmenlerle yaptığı derinlemesine görüşmeler, anavatanlarına güçlü bağları olan göçmenlerin ülkelerine döndüklerinde daha önceden sahip oldukları bağları, süreci kolaylaştırmak ve bütünleşme sağlamak üzere kullandıklarını göstermiştir. Ancak geri dönenler,

her iki ülkede de bir ölçüde yabancı olarak kabul edilmektedir. Gittikleri ülkede göçmen statüsü ve ayrımcılık yüzünden, geri döndükleri ülkelerde ise aksanlı konuşmaları ve toplumsal cinsiyet normları gibi kültürel farklılıklara uyum sağlayamamalarından dolayı yabancı olarak algılanmaktadır. Göçmenler geri döndükleri ülkelerde de uluslararası sosyal sermayelerinden yararlanmakta, böylelikle yeniden göç etmek, geri döndükleri ortamla bütünleşme sağlayamadıklarında tercih edebilecekleri bir seçenek olarak her zaman geçerliliğini korumaktadır.

Ralph ve Staeheli (2011) göçmen kimliği ve uluslararasılaşma konusunda çok çeşitli sonuçlara ulaşıldığına dikkat çekmektedir. Sonuçlar biraraya getirildiğinde ne asimilasyon kavramı ne de uluslararasılaşma kavramı kendi başına yeterli bir açıklamadır. Araştırmacılar buradan yola çıkarak göçmen kimliğinin içinde bulunulan ülke ve memleket arasındaki bağlar kadar gerçeklikteki ve düşlenen ülke kavramı arasındaki bağlar çerçevesinde şekillendiğinin üzerinde durulması gerektiğini vurgulamaktadır. Memleket ve “yabancı” ülke arasındaki farklılıklar kadar gerçek memleket ile idealize edilen memleket arasındaki farklar da kimliği oluşturmaktadır. Bu farklar dolayısıyla kimlik, bütünlüklü ve istikrarlı değil; parçalanmış, bölümlü ve akışkan olarak sürekli yeniden oluşturulan bir özdeşimdir.

Anavatanlarına dönmüş olan İngiltere doğumlu Kıbrıslıların aidiyet üzerine geliştirdikleri düşünce ve pratiklerle ilgili incelemeler, eve dönen ikinci kuşak göçmenlerin aidiyetlerini eklemler bir inşa süreci olduğunu ortaya koymaktadır. Göçmenlerin “ev” ve “aidiyet”leri, memleket, gidilen ülke ve yabancı ilişkilerin bir karışımı olarak önceden belirlenmiş ulusal, etnik ve kültürel sınırların ötesinde inşa edilmektedir. Bu inşa süreci sonucunda kültür, alışkanlıklar, yaşam tarzı vb. özellikleri itibarıyla tam olarak ne kaynak ülke ne de yerleşilen ülkeyle benzerlik gösteren “üçüncü aidiyet mekânları” ortaya çıkmaktadır (Teerling, 2011).

Belçika’dan ülkelerine dönen on altı Nepalli ile dönüş öncesi ve sonrasında yapılan görüşmeleri içeren çalışmalarda dönüş sonrası bütünleşme konusunda sorun yaşayanların içinde buldukları toplumdaki konumlarını belirlemede zorlandıkları, aidiyet ve katılımlarının düşük olduğu, bu bağlamda tersine göç sürecinde çok çeşitli etkenlerin rol oynadığı görülmüştür. Bir başka ifadeyle, geri dönen göçmenlerin yalnız ekonomik değil, kültürel ve psikososyal olarak da karmaşık bir durumla yüz yüze oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Lietaert, Derluyn ve Broekaert, 2013: 156). Göçmenlerin kendi deneyimlerine odaklanan bir başka çalışma ise Sinatti (2011) tarafından İtalya’dan Senegal’e dönen 65 göçmen üzerinde yapılmıştır.

Yapılan görüşmeler ve gözlem notlarından göçmenlerin kendi dönüş deneyimlerini uluslararasılaşmanın doğal bir parçası olmaktan çok göç projesinin başarısızlıkla sonuçlanması olarak kabul ettiklerini ortaya koymuştur.

De Bree, Davis ve De Haas (2010) tarafından Hollanda'da bir süre yaşadktan sonra ülkelerine dönen 23 Faslı ile dönüş deneyimleri konusunda yarı yapılandırılmış ve derinlemesine görüşme teknikleriyle yapılan çalışmanın sonuçları, uluslararası bağların sadece göçte değil, tersine göçte de bütünleşme sağlamayı kolaylaştırdığını göstermiştir. Göçmenler, kimlik ve aidiyetlerini her iki ülkedeki deneyimleriyle oluşturmaktadır. Dolayısıyla uluslararasılaşma mutlaka entegrasyon ile çatışan bir süreç olarak kabul edilmemelidir. İkinci olarak göçmenler geri döndüklerinde Fas ile olan bağlantılarını kullanmanın yanı sıra göç ettikleri ülkede karşılaşılabilecekleri güçlükleri uluslararası araçlar kullanarak aşabilmekte, böylece sosyal ve ekonomik durumlarını iyileştirebilmektedirler. Bunun yabancı dil becerisi sayesinde iş bulmak, pasaport şubelerinde çalışmak gibi çeşitli örnekleri bulunmaktadır (De Bree, Davis ve De Haas, 2020: 506-507).

Almanya'dan Türkiye'ye dönüş göçü konusunda da çeşitli çalışmalar vardır. Bu çalışmalarını değerlendiren Durugönül (2013) ise, Almanya'nın asimilasyoncu göçmen politikası, göçmenlerin ailelerinin nerede bulunduğu, Almanya'daki iklim koşulları, kültürel farklılıklar ve bu nedenle Almanlarla ilişkilerin zayıf olması, çocukların aşağılanmasıyla duyulan korku gibi nedenlerin dönüş kararında etkili olduğunu belirtmiştir. Kayıhan (2011), Almanya'dan Türkiye'ye dönen göçmenlerin kimlik ve bütünleşme süreçleriyle ilgili çalışmasında, Türkiye'ye yerleşenlerin kendilerini her iki ülkeye de ait hissetmediklerine dikkat çekmektedir. Avrupa'da yaşayan Türklerin büyük bir bölümü (%79) Avrupa'da yaşayan Türkleri kültürel olarak Türkiye'deki Türklerden farklı görmektedir. Çünkü Türkiye'ye dönüş yapanlar tam olarak ne Alman kimliğine ne Türk kimliğine ne de Müslüman kimliğine yakınlık duymaktadır. Sahip oldukları kimlik hepsinden parçalar taşımasına karşın tam olarak hiçbirisine benzememektedir. Bu nedenle de Türkiye'ye dönenler genellikle sosyal bütünleşme sorunları yaşayarak hayal kırıklığına uğramaktadır.

Almanya doğumlu Türklerin Türkiye'ye dönüş deneyimleri konusunda derinlemesine görüşme tekniğiyle yapılan King ve Kılınc'ın araştırması (2014) ise tersine göçle birlikte göçmenlerin döndükleri ülkelerde de yeni bir "dördüncü" kültürel mekân yarattıkları düşüncesini doğrulamaktadır. Bu dördüncü mekân tam olarak ne Türkiye'ye ne Almanya'ya ne

de Almanya'da Türklerin yaşadıkları mekânlara kültürel olarak benzemektedir. Araştırma, ebeveynin dönüş kararı sonucu Türkiye'ye gelen gençlerin okul, dil, arkadaş ve yaşam tarzını değiştirmeye ilgili travmatik öyküleriyle benzer şekilde eğitim ya da yaşam tarzı gibi nedenlerle gönüllü olarak Türkiye'ye gelenlerin de ciddi kültürel bütünleşme sorunları yaşadıklarını göstermektedir. Ergenlik çağında dönüş yapanların bir kısmı okula kolay uyum sağladıklarına dikkat çekerken bir kısmı ise dışlanma, aşağılanma, sömürülme gibi olumsuz deneyimleri dile getirmiştir.

Literatürde rastlanan bir diğer çalışma alanı ise araştırmamızın da konusunu oluşturan öğrenci hareketi kapsamındaki eğitim amaçlı göç çalışmalarıdır. Bu konudaki çalışmalarda daha çok gelişmiş ülkelere eğitim amacıyla giden öğrencilerin karar alma süreçleri, başarı durumları, bunlarda etkin olan değişkenler ve kariyer planları ele alınmıştır (Altbach, 2004; Andrade, 2006; Yağcı ve diğerleri, 2007).

2. Sosyal Bütünleşme Bağlamında Kültürel ve Sosyal Sermaye

Göç konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde sosyal bütünleşmenin, gidilen ya da geri dönülen toplumla sosyal bütünleşme bağlamında ele alındığında bunun bazı çalışmalarda kültürel ve sosyal sermaye kapsamında ele alındığı dikkat çekmektedir. Göç sonucu toplumla sosyal bütünleşme konusuna geçmeden önce kültürel ve sosyal sermaye kavramlarının kısaca açıklanması uygun olacaktır.

Kültürel sermaye kavramını 1973 yılında Bourdieu ve Passeron (1990)'un kullanımından sonra hızla kullanım alanı genişlemiş ve sosyolojik metinlerde de sık sık referans kaynağı olmuştur. Kültürel ve sosyal sermaye kavramına ilişkin açıklamaları nedeni ile kültürel ve sosyal sermaye konusunda en çok başvurulan kişi olan Bourdieu (2011, s.82)'ya göre sermaye üç şekilde kendini göstermektedir. Bunlar ekonomik, kültürel ve sosyal sermayedir. Kültürel sermaye ise (uzun süreli akıl ve beden üzerinde etkileri olan dilin ve bedenin kullanımı gibi şekillenen) bedenselleşmiş, (resim, kitap, sözlük, makineler gibi kültürel ürünler olarak) nesnelleşmiş ve (bedenselleşmiş olan kültürel sermayenin, kurumlar aracılığıyla onaylanmış ya da belgelendirilmiş durumları olan) kurumsallaşmış olmak üzere üç şekilde kendini göstermektedir.

Bourdieu, özellikle eğitim alanında yapılan çalışmalarda sınıf bağlamındaki avantaj ya da dezavantaj genellikle ekonomik sermaye bağlamında ve bu yöndeki ekonomik teoriler ile ele

alındığını, ancak bunun farklı sınıfsal yapılarda sadece ekonomik yatırım ya da imkânlarla ele alındığını, bunun dışındaki özellikler açısından incelenmemiş olduğunu belirtmektedir. Oysa okuldaki başarıda kültürel sermaye de son derece önemli bir bileşendir. Örneğin, Bourdieu (1990)'ya göre üst sınıftan olan öğrencilerin kültürel sermayelerini kullanmaları onlar için bir avantaj yaratabilmektedir.

Yukarıda söz edilen üç sermaye dışında bir de sembolik sermaye vardır. Bu ise doğuştan ve sonradan edinilen tüm sıfat ve rütbeleri ihtiva etmekte ve hem bilgiye hem de kabüle dayalı bir sermaye türünü oluşturmaktadır (Allan, 2006). Bütün bu sermaye biçimleri ise bir tür yapıların içselleştirilmesi ile şekillenmektedir ve bu habitus olarak kendini göstermektedir. Ancak Bourdieu(1977)'ya göre habitus tek yönlü bir oluşum değildir. Habitus hem toplumsal dünyayı üretir hem de toplumsal dünya tarafından üretilir (Ritzer ve Stepnisky, 2014, s.527-528).

Kültürel sermaye kadar yaygın kullanımı olan bir diğer kavram olan sosyal sermaye ise uzun bir tarihsel arka plana sahip olup, gelişim sürecinde daha çok sosyoloji ve siyaset alanlarında ele alınmıştır. Sosyal sermaye kavramını ilk defa Amerikalı sosyal reformcu L.J. Hanifan 1916 yılında ortaya atmıştır (Thrope ve diğ. 2015, s.124). Kavramın güncel hale gelmesi ise daha çok Bourdieu, Coleman ve Putnam sayesinde olmuştur. Bourdieu (1977) sosyal sermaye kavramını 1972 yılında bireysel olarak ulaşılabilecek bütün sosyal ağlar olarak özetlemiş, daha sonra ise sosyal sermayeyi grup üyeliği ve sosyal ağlar ile karşılıklı biliş ve tanıma bağlamında ele almıştır (Bourdieu, 1986). Özellikle eğitim konusundaki çalışmalarda Bourdieu'nun kültürel ve sosyal sermaye kavramları çok kullanılan kavramlar arasında yer almaktadır.

Okuldaki başarı üzerinde etkili değişken olarak incelenen kültürel ve sosyal sermaye konusundaki araştırma sonuçları, sadece çocuk ya da gencin çalışmasının akademik başarı üzerinde etkisi olmadığını aynı zamanda ailesinin kültürel ve sosyal sermayesinin de etkili olduğunu göstermiştir (DiMaggio, 1982; Katsillis ve Rubinson, 1990; Lee ve Bowen, 2006). Ayrıca, ailenin dışında gence destek sağlayıcı üniversitedeki arkadaşlar, katıldığı sosyal faaliyetler, üye olduğu gruplar ve yaşadığı çevredeki sosyal olanaklar da önemli birer sosyal sermaye kaynağı olmaktadır (Özdikmenli Demir, 2010, s.2).

Kültürel ya da sosyal sermaye literatürü eğitim amaçlı göç eden öğrenciler üzerinden incelendiğinde ise gelişmiş ülkelere giden öğrencilerin eğitim aldıkları ülkenin dilini bilmelerinin ve o ülkenin kültürüne yakınlık derecelerinin, gidilen ülkeye entegrasyonları ve başarılarıyla ilişkili olduğu görülmektedir. Reynolds ve Constantine (2007)'nin, eğitim amacıyla ABD'de

bulunan Afrikalı, Asyalı ve Latin Amerikalı öğrencilerle yaptıkları nicel çalışmanın sonucunda bu öğrencilerin önemli kültürel sorunlar ve uyum güçlükleri yaşadıklarını, bu güçlüklerin kariyer beklentilerini düşürmelerine neden olduğunu ortaya koymuştur. Tran(2011)'nin Avustralya'da öğrenim gören Vietnamlı öğrencilerle görüşme tekniğiyle yaptığı araştırma sonucundaysa yine kültürel sorunlar ön plana çıkmış ve öğrencilerin içinde buldukları kültür ile Vietnamlı kimliği arasında ikilem yaşamakta olduğu görülmüştür. Kültürel güvensizlik, Avustralya kültürünü öğrenmelerini ve bu kültürle yakınlık kurmalarını engellemektedir. Yapılan çalışmalarda öğrencilerin gittikleri ülkeyle sosyal bütünleşmelerinde etkili olan bir diğer faktörün dil olduğu saptanmıştır. Andrade (2006), İngilizce konuşulan ülkelerdeki uluslararası yükseköğrenim öğrencileriyle ilgili olarak yaptığı literatür incelemesinde dil öğreniminin kültürel uyum ve akademik başarı için temel önem taşıdığına altını çizmektedir.

Bu çalışmaların dışında göçmen olarak ailenin ilk göç hareketini gerçekleştirmesi, daha sonra çocuklarının eğitim amacıyla anavatana gitmesi konusundaki çalışmalar ise oldukça kısıtlıdır. Az sayıdaki çalışmaya daha çok anavatana geri dönüş türleri içinde istatistiksel olarak eğitim amaçlı göçe ilişkin verilerin tartışılması şeklindedir (Haas ve Fokkema, 2011; King ve Kılınc, 2014). Eğitim amaçlı anavatana gelen öğrencilerin, anavatanla sosyal bütünleşmeleri konusundaki çalışmalar ise daha da sınırlıdır.

Bu nitel araştırmada, Batı Avrupa'dan Türkiye'ye üniversite öğrenimi için gelen 3. kuşak Türk gençleri hem uluslararası öğrenci göçü hem de anavatanında eğitim almaları nedeniyle bir tür geri dönüş göçü olarak ele alınmaktadır. Bu kapsamda araştırmanın konusu, anavatanında eğitim alan göçmen çocukların anavatanlarıyla sosyal bütünleşme süreçlerinin teori temelli nitel çalışma ile saptanmasıdır. Çalışmanın teorik arka planı ise sosyal bütünleşmeyi kolaylaştıran unsurlar olarak Bourdieu'nun kültürel, sosyal ve ekonomik sermayenin önemini vurgulayan (Reynolds ve Constantine, 2007; Tran, 2011; Andrade, 2006) çalışmaların eklektik olarak birlikte ele alınmasıyla oluşturulmuştur.

2. Yöntem

II. Dünya Savaşı sonrasında Batı Avrupa'ya işçi göçü birçok çalışmada ele alınmıştır. Bu çalışmada tersine perspektifle Avrupa'dan Türkiye'ye yaşanan bir tür göç olarak, 3. kuşak gençlerin üniversite eğitimi amacıyla Türkiye'ye gelişleri ele alınmaktadır. 3. kuşak gençlerin eğitim amaçlı geldikleri anavatanlarıyla sosyal bütünleşmelerinin nitel araştırma yöntemiyle ele

alındığı bu araştırmada, yarı yapılandırılmış görüşme tekniğiyle veri toplanmıştır. Araştırmanın katılımcıları, veri toplama ve analiziyle ilgili detaylar aşağıda verilmiştir.

2.1. Katılımcılar

Araştırmanın evrenini Batı Avrupa ülkelerinde yaşayan ve Hacettepe Üniversitesi'nde okuyan öğrenciler oluşturmaktadır. Hacettepe Üniversitesi'nde okuyan 3. kuşak öğrencilerin sayısının tespiti için Hacettepe Üniversitesi Öğrenci İşleri Dairesi'ne yapılan başvurular sonrasında, yurtdışındaki öğrenciler için yapılan sınavla gelen kesimin az olduğu ve doğrudan Türkiye'de sınava girerek gelenlerin ise adres olarak Türkiye'yi göstermedikleri için bu öğrencilerin tam sayısını bilinmediği belirlenmiş, ancak yurtdışı sınavı ile kayıt yaptıran ya da doğrudan adres olarak yurtdışını belirten toplam 32 öğrencinin yer aldığı listeye ulaşılmıştır. Özellikle dil ve edebiyat bölümlerinde okudukları bilinen bu öğrencilere ulaşabilmek için Alman Dili ve Edebiyatı, Alman Dili Eğitimi, Almanca ve Fransızca Mütercim Tercümanlık, ve İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümleriyle iletişime geçilmiş ve araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden toplam 27 öğrenciyle görüşülmüştür.

Çalışmaya katılan öğrencilerin bölümlere göre dağılımı ise şu şekildedir. Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden 7, Alman Dili Eğitimi Bölümü'nden 8, Almanca Mütercim Tercümanlık Bölümü'nden 7, Fransızca Mütercim Tercümanlık Bölümü'nden 4 ve İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden 1 öğrenci ile görüşülmüştür. Bu öğrencilerin 11'i birinci sınıf, 4'ü ikinci sınıf, 9'u üçüncü sınıf ve 3'ü ise dördüncü sınıf öğrencisidir. Katılımcıların geldikleri ülkeler ise Almanya, Fransa, Avusturya ve İsviçre'tir.

1 Tablo: Katılımcıların Özellikleri

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Bölüm	Sınıf
K1	Kadın	25	Alman Dili Eğitimi	3
K2	Kadın	22	Alman Dili ve Edebiyatı	2
K3	Kadın	25	Alman Dili ve Edebiyatı	3
K4	Erkek	23	Alman Dili ve Edebiyatı	3
K5	Erkek	24	Alman Dili ve Edebiyatı	3
K6	Kadın	24	Alman Dili ve Edebiyatı	3
K7	Kadın	24	Alman Dili ve Edebiyatı	3
K8	Erkek	19	Almanca Mütercim Tercümanlık	1
K9	Erkek	22	Almanca Mütercim Tercümanlık	2
K10	Kadın	19	Almanca Mütercim Tercümanlık	1
K11	Kadın	23	Almanca Mütercim Tercümanlık	1
K12	Kadın	21	Almanca Mütercim Tercümanlık	2
K13	Kadın	30	Mütercim Tercümanlık	2
K14	Erkek	24	Mütercim Tercümanlık	4
K15	Erkek	21	Alman Dili ve Edebiyatı	1
K16	Kadın	32	Alman Dili Eğitimi	3
K17	Kadın	21	Alman Dili Eğitimi	3
K18	Kadın	22	Alman Dili Eğitimi	1
K19	Kadın	29	Alman Dili Eğitimi	3
K20	Kadın	20	Alman Dili Eğitimi	1
K21	Kadın	27	Alman Dili Eğitimi	3
K22	Kadın	20	Alman Dili Eğitimi	1
K23	Erkek	19	Fransızca Mütercim Tercümanlık	1
K24	Kadın	19	Fransızca Mütercim Tercümanlık	1
K25	Kadın	19	Fransızca Mütercim Tercümanlık	1
K26	Kadın	21	Fransızca Mütercim Tercümanlık	3
K27	Kadın	22	İngiliz Dili ve Edebiyatı	2

Katılımcıların yaşadıkları ülkenin diline hakimiyet dereceleri incelendiğinde, gençlerin büyük çoğunluğunun (22 kişi) dil seviyelerinin çok iyi olduğu, sadece 5'inin orta düzeyde olduğu ve zaman zaman problem yaşadıkları görülmüştür. Anadil konusunda ise katılımcılardan 19'unun Türkçesinin orta düzeyde olduğu ve zaman zaman sorun yaşadığı, 4'ünün yüksek ve yine 4'ünün de düşük düzeyde olduğu görülmüştür. Görüşmecilerin neredeyse tamamı Türkçeyi aile içinde öğrenmiştir. Evde daha çok hangi dilin konuşulduğu sorusuna katılımcıların yaklaşık yarısı Türkçe ve yaşadıkları ülkenin dilinin karışık kullanıldığını, 11'i Türkçe, 2'si ise yaşadıkları

ülkenin dilinin kullanıldığını belirtmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, gençlerin yaşadıkları ülkenin dilini çok iyi bildikleri, yaşadıkları ülkenin dilinden daha düşük düzeyde olsa da anadillerini bildikleri, Türkçeyi ailelerinden öğrendikleri belirlenmiştir. Dolayısıyla Türkiye'deki öğrenimleri süresince bütün katılımcılar iletişim sağlayacak kadar Türkçe bilmektedir.

2.2. Veri Toplama ve Analiz Teknikleri

Nitel yöntem kapsamında yapılan bu çalışmada veri toplama tekniği olarak görüşme kullanılmıştır. Demografik bilgiler, Türkiye'de üniversiteye başlama ve Türkiye'ye sosyal bütünleşmeleri konularında yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Hazırlanan görüşme formunun uygulanabilmesi için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan 09.05.2011 tarihli etik izin alınmıştır. Daha sonra iki pilot çalışma yapılarak, öğrencilerin sorulara verdikleri cevaplar ve soruların anlaşılma durumu test edilmiş, soruların bazıları yeniden düzenlenmiştir. Veri toplama süreci boyunca araştırma amaçları kapsamındaki sorulara cevap gelinceye kadar, anlaşılmayan hususlar yeniden sorulmuştur. Görüşmeler yaklaşık bir saat sürmüştür. Verilerin tamamı ise yedi ayda toplanmıştır. Katılımcılardan alınan izinle ses kayıt cihazıyla kaydedilmiş, ad ve soyadlarının belirtilmesi ya da yazılması katılımcılardan kesinlikle istenmemiştir. Daha sonra bu ses kayıtlarının satır satır transkripti yapılarak, bilgisayar ortamına yazılı olarak aktarılmıştır. Bu deşifreler yaklaşık olarak 350 sayfadır. Verilerin analizinde transkriptlerin yapıldığı word belgesi üzerinde çalışılmıştır.

Verilerin çok olması durumunda, araştırmacının software programlar kullanması nitel araştırmalar için kodlamaların ve temaların oluşturulması açısından hem kolaylık sağlar hem de bu kodlamaların orijinal veriyle karşılaştırılmasını ve yeniden kontrolünü kolaylaştırır (Creswell, 2007, s.165). Bu kapsamda nitel çalışmalarda geçerlik güvenilirlik sorununu en aza indirmek için bilgisayar aracılığıyla nitel veri analizi sağlayan Nvivo10 programı kullanılmıştır. Güvenirlik için izlenen ikinci yol ise araştırmacıların birbirinden bağımsız şekilde analiz yaparak kodlamalar yapması ve temalara ulaşması, sonra bunların karşılaştırılmasıdır. Karşılaştırmada %80 oranında güvenilirlik sağlanmış, %20'lik yanlış anlamaların ya da araştırmacıdan kaynaklanacak farklı yorumların önüne geçmek ve araştırmanın başında varsayılan, analizlerde orijinal söyleme bağlı kalma olasılığının yükseltilmesi için bütün kodlamalarda hemfikir olana kadar araştırmacılar tarafından tekrar tekrar orijinal söylem ile farklı kod ve temalar karşılaştırılmıştır. Böylece özellikle son dönemde nitel verilerin analizi için kullanılan programlar sayesinde ve sürekli karşılaştırma ile nitel çalışmalarda araştırmacıdan kaynaklanabilecek hatalar azaltılmıştır. Bütün veriler satır satır analiz edilerek temalar saptanmıştır. Temalaştırma yapılırken hem araştırmanın teorik temellerini oluşturan kavramlar kullanılmış hem de katılımcıların teorik söylemle uyuşmayan ifadeleri, onların orijinal söylemlerine bağlı kalınarak temalaştırılmıştır. Analizler iki araştırmacı tarafından soru temelli olarak birbirinden bağımsız yapılmıştır. İki araştırmacının yaptığı temalaştırmalar daha sonra karşılaştırılmış ve farklılık gösteren noktalar üzerinden anlaşma sağlanana kadar, kodlanan veriler tekrar tekrar değerlendirilmiştir.

2.3. Araştırma Soruları

Araştırma kapsamında cevap aranan sorular şu şekildedir.

- Batı Avrupa'dan üniversite öğrenimi amacıyla anavatana gelen 3. kuşak gençlerin Türkiye'ye alışma süreçleri nasıl gerçekleşmiştir?
- Batı Avrupa'dan üniversite öğrenimi amacıyla anavatana gelen 3. kuşak gençlerin Türkiye'yle sosyal bütünleşmeleri ne düzeydedir?
- Batı Avrupa'dan üniversite öğrenimi amacıyla anavatana gelen 3. kuşak gençlerin Türkiye'yle sosyal bütünleşmeleri nasıl gerçekleşmiştir?

3. Bulgular

Batı Avrupa'da yaşayan ve Türkiye'ye üniversite öğrenimi için gelen 3. kuşak gençlerin Türkiye'yle sosyal bütünleşmeleri konusunda yapılan bu çalışmanın analizi sonucunda, Türkiye'yle sosyal bütünleşme sürecine ilişkin olarak katılımcıların verdikleri cevapların iki tema altında toplandığı saptanmıştır. Bunlardan ilki Türkiye'ye alışma süreci, diğeri ise Türkiye ile sosyal bütünleşme düzeyleri ve bunun için gerekenlerdir. Bu temalar ve bunların alt temaları 1. şemada verilmiştir.

3.1. Türkiye'ye Alışma Süreci

Türkiye'ye üniversite öğrenimi için gelen 3. kuşak gençlere Türkiye'e alışma durumları sorulduğunda, görüşmecilerin tamamı Türkiye'ye ilk geldiklerinde kendilerini yabancı hissettiklerini, artık büyük oranda Türkiye'ye alıştıklarını ama bu sürecin hâlâ devam ettiğini belirtmişlerdir. Katılımcıların geldiklerinde yabancılik hissetme nedenleri ise sekiz alt temadan oluşmaktadır: Dil hakimiyetinin düşüklüğü, kültürel farklılaşma, maddi koşullar, Türkiye'deki bürokratik karmaşa, Türkiye'dekilerin olumsuz davranışları ve özellikleri, yabancı gibi algılanmak, yalnızlık, ailesinden ayrı olmak ve yaşanan şehir.

2. Tablo: Katılımcıların Türkiye'ye Yabancılık Hissetme Nedenleri

	Sayı
Kültürel farklılaşma ve bürokratik karmaşa	16
Dil hâkimiyetinin düşük olması	9
Yalnızlık ve aileden ayrı olmak	6
Çıkarıcı yaklaşım	6
Türkiye'deki bürokratik karmaşa	5
Yabancı gibi algılanmak	4
Yaşadığı şehir	1
Maddi koşullar	1

Çalışma kapsamında görüşülen katılımcılar Türkiye'ye yabancılık hissetme nedeni olarak en yüksek oranda kültürel farklılaşma ve bürokratik karmaşayı belirtmiştir. Kültürel farklılıklar ise daha çok yaşadıkları ülkedeki gündelik yaşama ilişkin rutinlerin ve görgü kurallarının buradakilerden farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Buna örnek olarak Türkiye'de trafik kurallarına ve diğer toplumsal kurallara çok dikkat edilmemesini, aşırı meraklı ve müdahaleci tavırları göstermişlerdir.

Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü 3. sınıf öğrencisi K6 bu konudaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

"Her şeyde trafikte uyum sağlayamıyorsunuz, bir yere gidiyorsunuz sıra bekliyorsunuz sıra diye bir şey yok, düzen yok, kalıyorsunuz. Yani orada yabancı olduğunuzu insanlar hissediyor. Çünkü onlar gibi davranmıyorsunuz, daha farklı davranıyorsunuz. Daha böyle geri planda duruyorsunuz, okulda bile böyle konuşmanızda hissediliyor. Arkadaşlar hissetmiş işte sen Almanya'dan geldin sen gelmedin diye ayırım yapabiliyorlardı."

Katılımcıların Türkiye'ye yabancılık hissetmelerinin bir diğer nedeni ise Türkiye'deki aşırı bürokrasidir. Türkiye'de bürokrasinin işleyiş biçimine tam olarak alışamadıklarını, bunun da onlarda yabancılık hissine neden olduğunu belirtmişlerdir. Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü 1. sınıf öğrencisi K20 bu konudaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

"Almanya ile kıyaslırsan, Almanya'da gerçekten bir düzen var, çok rahatsız yolda yürürken bile bir düzeni hissediyorsunuz, bir trafikte, bir kafede bir okulda bambaşka, düzen her yere girmiş artık. Burada bir işinizi halletmeye çalışıyorsunuz ordan oraya ordan oraya, ben şaşırırdım buraya ilk geldiğimde, küçücük bir evrak alacağım ordan oraya gidiyorum ve insanlar sizi yanlış yönlendiriyor. Çünkü orada masa başında oturan insanların da bilgisi yok. Nasıl diyeyim bilgisi olmayan insanlar. Böyle insanlar hep o başa oturuyorlar, ben en basitinden ikametgâhımı bildirmeye gittim belediyeye derdimi anlatamadım. Dedim ki ana ikametgâhım yurt dışında ikinci ikametgâhımı yaptırmak

istiyorum. Benim ana ikametgâhımı silmiş buradaki ikametgâhımı yazmış. Ben konsolosluğa kadar gittim, işlerimi halletmek zorunda kaldım yani düşünün. Oradakine kırk kere anlattım, yok anlamıyor. Böyle sorunlar yaşadım burada ilk yıl.”

Katılımcıların Türkiye’de yabancı hissetmelerinin bir diğer nedeni ise Türkiye’de yabancı gibi algılanmalarıdır. Bu konuda katılımcıların düşüncelerini Alman Dili Eğitimi Bölümü 3. sınıf öğrencisi K16’nın sözleri özetler niteliktedir:

“Burada da yabancısınız orada da. Orada şey oluyorsunuz, yabancısınız, Müslümanız, Türk’sünüz. Türkiye’ye geliyorsunuz Avrupalı oluyorsunuz. Yani ortası yok bunun. Ben özellikle kendimi kabul ettirmek için çok çaba gösterdim. Yani beni kabul etmeleri, aralarına almaları, beni olduğum gibi kabul etmeleri, kullanmamaları için.”

Çıkarıcı yaklaşım nedeniyle kendilerini yabancı hisseden katılımcılardan Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü 2. sınıf öğrencisi K2’nin şu sözleri durumu özetlemektedir:

“Başta zorlandım. Çok zorluk çektim, hiç bu kadar olacağını tahmin etmiyordum. Çünkü sürekli, işte sen Almancısın ne de olsa seni kayıracaklar, sınıfta da aman biz bunu sömürürüz, bu şekilde bize yardımcı olur. Bir baktım vize zamanı telefonlar hiç susmuyor, final zamanı arayan arayana. Sonra final zamanı olmayınca iki üç kişi kalıyor etrafımda. Orda da mesafemi koydum artık, hani gerçekten şey denilirdi bana, kuzenlerim ya da burada çalışan okuyan arkadaşlarım, bak burada herkes görüldüğü gibi değildir, hemen şey yapma. Ben de öyle hemen güvenirim, bir şans veririm. Ondan sonra o şekilde bir tepki alınca da kendimi hemen geri çekerim. Artık öyle sıkıntılar yaşamıyorum ama başta bayağı zorlanmıştım.”

Kalan katılımcılardan bir kısmı dil hakimiyetinin düşük olması, ailesinden uzakta olma ve burada arkadaş edinememe nedeniyle yalnızlık hissettiğini belirtmiştir. Katılımcılardan biri Ankara’yı sevmediği için, bir diğeri ise maddi koşullardan dolayı kendisini yabancı hissettiğini belirtmiştir.

3.2. Türkiye'yle Sosyal Bütünleşme Düzeyi ve Sosyal Bütünleşme İçin Gerekenler

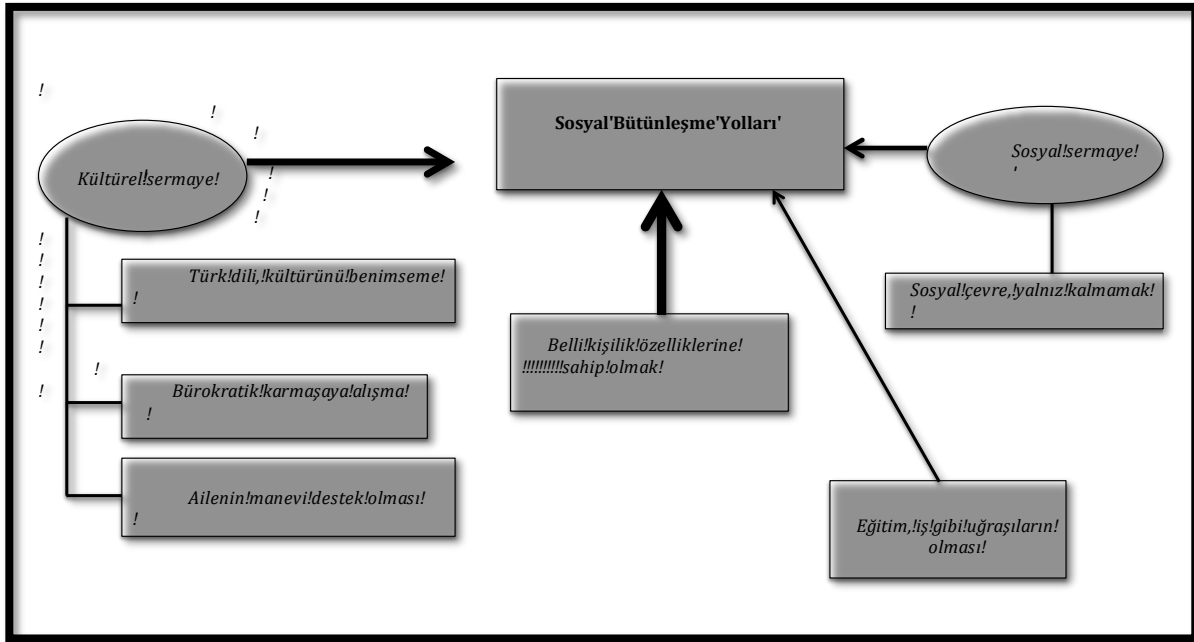
Teori temelli nitel çalışma kapsamında yapılan bu araştırmanın analiz aşamasında, tema ve alt temaların belirlenmesinde ilk önce kültürel, sosyal ve ekonomik sermayenin gidilen ülkeyle bütünleşmedeki önemini vurgulayan teorik arka plan kullanılmıştır. Bu kapsamda gidilen yerle sosyal bütünleşmede etkili olduğu görülen kültürel sermaye, gidilen yerin kültürüne yakın olma ya da kültüre aşına olma ve gidilen ülkenin dilini bilme alt temalarından oluşmaktadır. Katılımcıların bunların dışındaki söylemleri ise orjinaline bağlı olarak herhangi bir teoriye bağlı kalmaksızın temalaştırılmıştır. Bunlar bürokratik karmaşa ve ailenin manevi desteğidir. Bu iki temanın kültürel sermaye altında olmasının nedeni ise hem bürokratik karmaşanın hem de ailenin manevi destek olmasının Türk kültürüyle bağlantılı olarak belirtilmesidir. Katılımcıların sosyal bütünleşme için verdikleri yanıtlar, onların orjinal söylemleriyle aşağıda verilmiştir.

3. Tablo: Türkiye'yle Sosyal Bütünleşme İçin Gerekenler

	Sayı
Belirli kişilik özelliklerine sahip olmak	15
Kültürel sermaye: Türk dilini, kültürünü geleneklerini vs. benimsemek	7
Kültürel sermaye: Bürokratik karmaşaya alışmak	3
Kültürel sermaye: Ailenin çocuğuna manevi destek vermesi	2
Sosyal sermaye: Sosyal çevresinin olması	7
Eğitim, iş gibi beceriler	5

Batı Avrupa'da yaşayan ve Türkiye'ye üniversite öğrenimi için gelen 3. kuşak gençlerin Türkiye ile sosyal bütünleşme durumları sorulduğunda, büyük oranda tamamen bütünleşme sağladıkları (21 kişi) cevabı alınmıştır. Kalanlardan ise 5'i kısmen, 1'i ise hiç bütünleşme sağlayamadığını belirtmiştir. Türkiye'yle bütünleşebilmek için ne gerektiği sorusuna katılımcıların yarıdan fazlası Türkiye ile sosyal bütünleşme için belirli kişilik özelliklerine sahip olmak gerektiğini belirtmiştir. Bunu Türk dili, kültürü ve geleneklerini benimseme, sosyal çevrenin olması, eğitim ya da iş olanaklarına sahip olma, ailenin çocuğuna manevi destek olması izlemektedir. Öğrencilerin sosyal bütünleşme süreci için neler gerektiğine ilişkin düşünceleri Şema 1'de gösterilmiştir. Şemadaki okların kalınlığı ilişkinin gücünü göstermektedir.

Türkiye'yle bütünleşebilmek için ne gerektiği sorusuna verilen cevaplar, katılımcıların Türkiye'ye yabancılik hissetme nedenleriyle büyük oranda örtüşmektedir. Kültürel ve sosyal sermaye her iki sorunun da ortak yanıtıdır. Ortak olmayan yanıtlar ise şu şekildedir: Ekonomik sermaye, yabancı gibi algılanmak, çıkarıcı yaklaşım ve yaşadığı şehri sevmemek, yabancı hissetme nedeni olarak belirtilmiştir. Sosyal bütünleşmede ise belirli kişilik özelliklerine sahip olmak, eğitim ve iş uğraşlarının olması kültürel ve sosyal sermayenin dışında belirtilen unsurlardır.

Şema 1: Batı Avrupa'dan Türkiye'ye Üniversite Öğrenimi İçin Gelen 3. Kuşak Gençlerin Türkiye'yle Sosyal Bütünleşme Süreçleri

Katılımcıların büyük kısmının sosyal bütünleşme için gereken bir unsur olarak belirttiği, belirli kişilik özelliklerine sahip olmak, daha çok sabır, özgüven, her şeye takılmamak, isteklilik ve kurnazlık olarak ifade edilmiştir. Bu konuda görüş belirten katılımcılardan bazılarının ifadeleri aşağıda verilmiştir.

Alman Dili Eğitimi Bölümü 3. sınıf öğrencisi K19 uyum için sabrın gereğini şu şekilde vurgulamıştır.

"Sabır gerekli. Çünkü Almanya'nın belli bir disiplini var, kuralları var ve buna hemen hemen herkes uyuyor. Yani burada ise birçok kural bozanlar var. Nasıl söylesem, birçok bazı düzensizlikler var. Yani daha hâlâ bazı şeyler rayına oturmamış. Başta en önemli olan şey sabır. Mesela ne diyeyim ki, aklıma da bir şey gelmiyor. Alışmak gerekiyor."

Alman Dili Eğitimi Bölümü 1. sınıf öğrencisi K22 ise bütünleşme sağlamak için istekliliğe dikkat çekmiştir:

"İlk başta kendini buraya ait hissetmen gerekiyor. Sürekli kendini ben bunlara ait değilim, dışarıdan geldim fikriyle kendini topluma zaten kazandıramayacağın için sürekli zaten kendini yabancı olarak hissediyorsun. Ben ilk olarak bunu aştım. Sürekli ben dışarıdan geldim, ben buradan değilim düşüncesini bir kaldırdım. Daha sonra asıl olmam gereken yerin Türkiye olduğunu kendime aşıladım. Çünkü orada yaşamının bir anlamı yoktu. Asıl orada bir yabancı olarak yaşıyordum. İlk zamanlar burada da yabancıydım. Ama şu an kendi memleketim olarak görebiliyorum. Ben bu ülkenin vatandaşıyım, ne kadar Alman vatandaşı olsam da ben Türk'üm ve hani burada yaşamalıyım diyebiliyorum. İnsanların fikirlerini tam olarak benimsemesem de onlara saygı duymayı ya da hiçbir şekilde yorum yapmamayı... En azından onlarla konuşsun fikirlerini söylesin ama sen bu sefer bunun

karşıtını söylediğin zaman değişik şeyler oluşabileceği için en iyisi susmak. Onlar söylesin evet haklısın, öyle de olabilir gibisinden bu tavrı aldım mesela bunun gibi şeyler.”

Kişilik özelliklerinin öneminden söz eden katılımcıların bir kısmı ise kurnaz olmayı vurgulamıştır. Bu konuda Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü 3. sınıf öğrencisi de şunları söylemiştir. “Akıllı olacaksın, kurnaz olacaksın, fazla saf olmayacaksın”.

Türkiye’yle sosyal bütünleşme için gerekenler konusunda kültürel sermaye teması bireysel özelliklerden sonra en çok belirtilen husustur. Bunun alt temaları ise Türk dili, kültürü, gelenek ve göreneklerini bilmek, aşırı bürokrasiye alışmak ve ailenin manevi desteğidir. Katılımcılardan Mütercim Tercümanlık Bölümü 4. sınıf öğrencisi K14’ün ifadesi durumu özetlemektedir:

“Bana sorarsanız en önemli etkenlerden biri mesela, var benim şu anda öyle arkadaşlarım, şu anda ev arkadaşım birisi mesela, o da burada okuyor, bu sene bitiriyor. Ama hâlâ buraya, zorla bitiriyor yani, alışamadı ama. Niye dersiniz? Anlatıyor. Almanya’da sürekli Almanlarla gezmiş yani, Türk arkadaşı hiç yok. Cidden, gerçekten Alman disiplini var çocukta. Yani Türk âdetini, örfünü bilmeyen birisi mesela, buraya pek kolay adapte olabileceğini hiç sanmıyorum yani. Yani mesela bunu çok kişi yapmaz yani. Almanya’daki şu anda benden sonraki nesil yani benim bir küçük neslim, ben bir yaş büyük birisini görürsem direkt kalkarım yani. Ama onlar, mesela onlar, hiç umurunda olmaz yani. Yani mesela Türk örfü, âdeti unutuluyor orada da. Yani gelenekler, onları bilmeyenler mesela veya oraya çok adapte olmuş insanlar, bence burada yapabilmesi çok zor.”

Türkiye’yle bütünleşme için bürokrasiye alışmak gerektiğini belirten katılımcılardan Mütercim Tercümanlık Bölümü 2. sınıf öğrencisi K13 bunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Alışmaları gerekiyor bence. Zamana ihtiyaçları var birincisi. Çünkü ben de çok zorluk çektim, evet bankaya gittiğim zaman canım sıkılıyor, o sıra, o kuyruk, o düzensizlik ya da bir doktora gittiğim zaman da aynısını yaşıyorum. Ama daha iyi niyetli olmamız gerektiğini düşünüyorum. Yani çünkü burada bir farklı bir düzen var. Buna alışmamız gerekiyor... Bunları kabul etmemiz gerekiyor. Oradayken de Türklüğü devam ettirmeye çalışıyoruz, buradayken de Almancılığımızı devam ettiriyoruz. Ortada çok karışık oluyor bence.”

Ailenin manevi desteğinin önemini ise Fransızca Mütercim Tercümanlık Bölümü 1. sınıf öğrencisi K23 şu şekilde ifade etmiştir: “Kesinlikle bir ailenin ferdi olması gerekiyor ki kötü geçen günleri unutabilmek açısından. Zaten bizim kültürümüzde aile bağları güçlü, ailenin desteği ile zamanla oluyor. Aile çok önemli”.

Türkiye’yle bütünleşme için gerekli olan bir diğer husus sosyal sermayedir ve bunu katılımcılar *sosyal çevrenin önemi* olarak belirtmişleridir. Bunu vurgulayan katılımcılardan Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü 3. sınıf öğrencisi K7 ise şunları söylemiştir. “Çevre çok önemli diye düşünüyorum, mesela anlaşabildiğin kişiler varsa, veya orda çalışma durumun varsa. Evde kalmak çok zorluyor çünkü insanı. Biraz atılgan olmak gerekiyor uyum sağlayabilmek için, yani bunu ben yaparım diyebilmesi gerekiyor diye düşünüyorum.”

Türkiye'yle bütünleşme için kültürel ve sosyal sermaye dışında belirtilen bir diğer koşul, Türkiye'de *eğitim ve iş* olanaklarının olması gerektiğidir. Bu konuda Fransızca Mütercim Tercümanlık Bölümü 1. sınıf öğrencisi K25 şunları söylemiştir: “Okumak lazım burada. Çalışmak da lazım, bir işe girip çalışmak. İnsanlarla iletişime girmek lazım. Kendi halinde durarak hiçbir şey öğrenemezsin. Etkileşime geçeceksin, buradaki yöresel halkla. Bu işle ya da okulla olur.”

Kısaca çalışmamız kapsamında görüşülen katılımcılar bağlamında Batı Avrupa'dan Türkiye'ye üniversite öğrenimi için gelen 3. kuşak gençlerin Türkiye ile bütünleşme düzeyleri oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Katılımcıların söylemlerinden yola çıkılarak sosyal bütünleşme için gereken özellikler arasında bireysel özellikler dışında, kültürel yatkınlık, dili bilme ve sosyal çevrenin olması öne çıktığı görülmüştür. Bunların gençlerin üniversite eğitimi için geldikleri yerin anavatanları olmasıyla ilgili olduğu söylenebilir.

Sonuç ve Tartışma

Türkiye'den Batı Avrupa'ya yaşanan göçün ardından geçen yaklaşık yarım asırda, yaşanan göçle birlikte yaşananlar da değişmiştir. Gittikleri toplumla bütünleşme ve yerleşiklik kaygılarının, zamanla yerini çocuklarının ve torunlarının geleceği, iyi eğitim almaları ve sınıf atlama düşüncesinin aldığı söylenebilir. Günümüzde ise bunun yansıması olarak Batı Avrupa'daki Türklerin çocukları ya da torunlarının Türkiye'ye üniversite eğitimi için gelmeleri ve bunun her geçen yıl daha da artması dikkat çeken bir olgudur.

Bu çalışmada Batı Avrupa'dan Türkiye'ye üniversite öğrenimi için gelen 3. kuşak Türk gençlerinin Türkiye ile sosyal bütünleşme süreçleri teori temelli nitel yaklaşımla ele alınmıştır. Araştırma sonucunda gençlerin Türkiye'ye ilk geldiklerinde yaşadıkları alışma sürecinde, kendilerini bir süre yabancı hissettikleri, katılımcıların neredeyse tamamının bunu zamanla aştıkları ve Türkiye'ye alıştıkları görülmüştür. 3. Kuşak katılımcılara kendilerini Türkiye'ye yabancı hissetme nedenleri ve Türkiye'yle sosyal bütünleşme için gerekenler sorulduğunda elde edilen sonuçlar, her iki soruya da benzer cevaplar verildiğini göstermiştir. Benzeşen bu cevaplar kültürel ve sosyal sermayede odaklanmaktadır.

Çalışmanın kuramsal arka planını oluşturan ve sosyal bütünleşmeyi kolaylaştıran unsur olarak kültürel ve sosyal sermayenin katılımcılar tarafından da belirtilmesi, daha önceki çalışmalarla örtüşmektedir. Önceki çalışmalar üniversite öğrenimi için başka ülkeye giden öğrencilerin gittikleri ülkeyle sosyal bütünleşmelerinin kültürel yakınlık duyulmaması, dillerine

hakim olamama (kültürel sermaye olmaması) ve tanıdık, bildik bir çevrelerinin olmaması (sosyal sermaye olmaması) nedeniyle çok zorlandıklarını belirtmektedir (Reynolds ve Constantine, 2007; Tran, 2011; Andrade, 2006). Anavatanına üniversite öğrenimi için giden öğrencilere ilişkin çalışmalar son derece sınırlıdır.

Bu çalışmayla daha önce farklı ülkelere üniversite öğrenimi için giden gençlerin gittikleri ülke ile sosyal bütünleşmeleri konusunda yapılan çalışmalara (Reynolds, 2009), anavatana üniversite öğrenimi için giden uluslararası öğrencilerin incelenmesi ve bu öğrenciler için de kültürel ve sosyal sermayenin önemli olduğunun saptanması açısından literatüre katkı sağlanmıştır. Ancak burada daha önceki çalışmalardan farklı olarak aşırı bürokrasi ve ailenin manevi desteği de kültürel sermaye içinde belirtilmiştir. Ayrıca kültürel ve sosyal sermaye dışında, belirli kişisel özelliklere sahip olmak ve eğitim, iş gibi uğraşların olması da sosyal bütünleşme için gerekli özellikler arasında sunulmuştur. Özellikle sabırlı olmak, sosyal bütünleşmeyi sağlamayı istemek, akıllı ve kurnaz olmak gibi kişilik özellikleri, Türkiye'yle sosyal bütünleşme için gerekli hususlar arasında belirtilmiştir. Bu özellikler daha önceki çalışma sonuçlarında yer alan kültürel ve sosyal sermayenin dışında bireyin doğrudan kendini vurgulaması açısından önemlidir.

Daha önceki çalışmalarda Türkiye'ye yurt dışından geri dönen öğrencilerin en çok sorunu okul alanında yaşadıkları ortaya çıkmıştır (Tufan, 1985; Özben 1991). Bu durumun, üniversite öğrenimi için geri dönmüş öğrencilerle yaptığımız bu çalışmanın sonuçlarında tersine döndüğü görülmektedir. Hem geldiği Batı Avrupa dilini çok iyi bilen hem de anavatanında dil ve kültür açısından görece az sorun yaşayan öğrenciler, üniversite eğitimi sırasında daha avantajlı konumdadır. Bu durum onların sosyal bütünleşmelerine uygun bir zemin hazırlamaktadır. Ayrıca geri dönüş sonrası Türkiye'de eğitim alan öğrencilerin bir kısmının sömürüden yakınması durumu (King ve Kılınç, 2004), bu çalışmanın sonuçlarında da yer almaktadır. Özellikle sınav dönemlerinde dili daha iyi olduğu için dersleri de daha iyi olan bazı öğrencilerin kendilerinin sadece sınav ya da not almak için aranmasından rahatsız oldukları görülmüştür.

Bundan sonra yapılacak çalışmalarda, hem Türkiye'de üniversite öğrenimi gören göçmen gençler hem de Avrupa'da öğrenimini tamamlamış ve Türkiye'ye geri dönerek iş amacıyla yerleşmiş üniversite mezunu göçmen gençlerin sosyal bütünleşme süreçleri karşılaştırmalı olarak ele alınabilir. Bu çalışmalarla göçmen üniversite öğrencileri ve üniversite öğrenimini Avrupa'da tamamladıktan sonra Türkiye'ye gelen göçmen gençlerin Türkiye'yle sosyal

bütünleşme süreçlerinin benzer ve farklı yönleri incelenebilir. Böylece sosyal bütünleşmede üniversite öğrenimini Türkiye’de almanın önemi ve anavatanla sosyal bütünleşme süreci çok boyutlu olarak anlamlandırılmış olacaktır.

Kaynakça

- Abadan Unat, Nermin, “Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa”, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006, ss. 384.
- Allan, K. Contemporary Social and Sociological Theory- Visualizing Social Worlds, California, Pine Forge Press, 2006.
- Altbach, Phillip G., “Higher Education Crosses Borders”, Change, 2004, 36(2), s. 18–24.
- Andrade, Maureen S., “International Students in English-Speaking Universities: Adjustment Factors” , Journal of Research in International Education, 2006, 5(2), s. 131-154.
- Arıcı, Hüsnü, “Türkiye'ye Dönüş Yapan Gençlerin ve Çocukların Bazı Uyum Sorunları”, Türkoloji Çalışmaları ve Federal Almanya'daki Türk Çocuklarının Eğitimi”. Kültür Problemleri Sempozyumu, Hacettepe Üniversitesi Ankara, 1987.
- Bourdieu, P. “The Forms of Capital” In I. Szemen & T. Kaposy, Cultural Theory- An Anthology, Wiley Blackwell, 2011, s. 81-94.
- Bourdieu, P. & Passeron, J. C. Reproduction in Education, Society and Culture. London, Newbury Park, California: Sage, 1977, 1990.
- Constant, Amelie; Massey, Douglas S., “Return Migration By German Guestworkers: Neoclassical Versus New Economic Theories”, International Migration, 2002, 40(4), s. 5-38.
- Çetin, Turhan; Ercan, Leyla, “Yurt Dışından Geri Dönüş Yapan Üniversite Öğrencilerinin Sorunlarınınİncelenmesi.” Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi (Journal of Turkish World Studies), 2008, 2, s. 65-80.
- DiMaggio, Paul. “Cultural Capital and School Success: The Impact of Status Culture Participation on the Grades of U.S. High School Students”, American Sociological Review, Vol. 47, No. 2, 1982, pp. 189-201.
- Durdugönül, Esmâ, “Turkish Return Migration From Europe”, European Review, 2013, 21(3), s. 412-421.
- Esser, Hartmut, “Integration and Ethnic Stratification.” in H. Esser et al. (Eds.), Towards Emerging Ethnic Classes in Europe I: Workshop Proceedings, Project Conclusions, Integration and Ethnic Stratification, Ethnic Economy and Social Exclusion. Weinheim: Freudenberg Stiftung GmbH, 2000, s. 49-84.
- Gelekçi, Cahit; Köse, Ali, “Misafir İşçilikten Etnik Azınlığa Belçika’daki Türkler”, Phoenix Yay, Ankara, 2009, ss. 304.

- Gitmez, Ali, "Yurtdışına İşçi Göçü ve Geri Dönüşler: Beklentiler Gerçekleşenler", Alan Yayınları, İstanbul, 1983, ss. 295.
- Hisli, Nesrin, "Yurda Dönen İşçi Çocuklarının Uyum Sorunları", Yayınlanmamış Araştırma Raporu, Ege Üniversitesi, İzmir, 1986.
- Katsillis, John & Rubinson, Richard. "Cultural Capital, Student Achievement, and Educational Reproduction: The Case of Greece", American Sociological Review, Vol. 55, No. 2 (Apr., 1990), pp. 270-279.
- Kaya, Ayhan; Kentel, Ferhat, "Euro-Türkler: Türkiye ile Avrupa Birliği Arasına Köprü mü, Engel mi?", İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2005, ss. 240.
- Kaya Lin, Ayşe, "Integration und Reintegration in Das Schul System", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çanakkale, 2000.
- King, Russell; Kılınç, Nilay, "Routes to Roots: Second Generation Turks From Germany "Return" to Turkey, Nordic Journal of Migration Research, 2014, 4(3), s. 126-133.
- Kuruüzüm, Ayşe, "Kesin Dönüş Yapan İşçi Çocuklarının Uyum Problemi Üzerine Bir Alan Araştırması", Akdeniz İİBF Dergisi, 2002, (3), s. 102-113.
- Küçükcan, Talip, "Avrupa'da Yaşayan Türkler: Yaz Tatili Döneminde Türkiye'ye Gelen Türkler Örneği Saha Araştırması", T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Ülkeler Toplulukları Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, ss. 92.
- Lee, Jung-Sook & Bowen, Natasha K. "Parent Involvement, Cultural Capital, and the Achievement Gap Among Elementary School Children", American Educational Research, 2006, vol. 43, no. 2, 193-218.
- Özben, Şüheda, "Yurt Dışından Dönen İşçi Çocuklarının Uyum Problemlerinin Okul Başarılarına Etkisi ve Türkiye'de Yetişen Öğrencilerle Karşılaştırılması", Yayınlanmamış doktora tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir, 1991, ss. 161.
- Özdikmenli Demir, Gözde. "Üniversite Öğrencilerinde Kimlik Gelişimi: Kimlik Statülerinin Sosyal Sermaye ve Kimlik Sermayesi ile Olan İlişkisi", C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2010, Cilt: 34, Sayı: 2, 1-10.
- Pusch, Barbara; Splitt, Julia, "Binding the Almanca to the Homelandé: Notes from Turkey", Perceptions, 2013, 18(3), s.129-166.
- Putnam. R. Social Capital: Measurement and Consequences. <https://search.oecd.org/edu/innovation-education/1825848.pdf>, Erişim tarihi: 14.04.2016.
- Razum, Oliver; Şahin Hodoglugil, Nuriye; Polit, Karin, "Health, Wealth and Family Ties? Why Turkish Work Migrants Return From Germany", Journal of Ethnic and Migration Studies, 2005, 31(4), s. 719-739.
- Ritzer, G. & Stepnisky, J. "Sosyoloji Kuramları", çev. Himmet Hülür, deki yay, Ankara, 2014.

- Şahin, Birsen, "Almanya'daki Türkler", Phoenix Yayınları, Ankara, 2010, ss. 275.
- Şen, Faruk, "Euro-Türkler: Avrupa'da Türk Varlığı ve Geleceği", Günizi Yayınları, İstanbul, 2007, ss. 181.
- Şenyürekli, Ayşem; Menjivar, Cecilia, "Turkish Immigrants' Hopes and Fears Around Return Migration", International Migration. 2012, 50(1), 1-19.
- Thrope, C. ve diğerleri. "Sosyoloji Kitabı", Çev. Tufan Göbekçin, Alfa yayınları , İstanbul, 2015.
- Tufan, Beril, "Federal Almanya'dan dönen Türk işçi çocuklarının Türkiye'ye Döndükten Sonra Karşılaştıkları Güçlükler", HÜ Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi, 1985, 3(3), s. 153-163.
- Yağcı, Esed; İkinci, Ergin C., Burgaz, Berrin; Kelecioğlu, Hülya, Ergene, Tuncay, "Yurt Dışına Giden Hacettepe Üniversitesi Erasmus Öğrencilerinin Memnuniyet Düzeyleri", Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2007, 33, s. 229-239.